

Sorun Çözme Kabiliyeti Üzerine Söyleşi

(Sorular/Cevaplar)

Necati SAYGILI

Çağdaş Çözüm
Beyaz Nokta Gelişim Derneği
Kurucu Bşk.
İstanbul

SORUN ÇÖZME KABİLİYETİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Soru: Sorun Çözme Kabiliyeti Nedir?

NS: Birey veya toplum, yaşamı boyunca Çevre ile uyum sağlama çabası içindedir. Tabii bu uyumda temel güdü, güvenliğini ve refahını tehdit eden tehlikelerden korunmak; olanaklar elverdiği ölçüde daha güçlü bir duruma ulaşmaktır.

Çevre denildiğinde en geniş anlamıyla, insanları, hayvanları, bitki ve

doğal ortamı ile birlikte bir bütün olarak, ekosistem anlaşılmalıdır. Toplum açısından ise Çevre'yi, diğer toplumları da hesaba katarak düşünmek gerekir.

Çevre koşulları dinamiktir; sürekli değişkenlik gösterir. Toplum olsun; bireyler olsun, varlıklarına tehdit oluşturan bu değişimlerin etkilerini yok edecek veya en az'a indirecek önlemleri alma konusunda hazırlıklı olmak zorundadırlar. Değişimlerin hemen her çeşidini öngörme ve karşı önlem geliştirebilme bir

beceri işidir. Bu becerinin adına, **Sorun Çözme Kabiliyeti (SÇK)** diyoruz.

SÇK, bütün sorunlardaki başarının ölçüsü olarak kullanılan bir deyim olarak anlaşılmalıdır. Mutlak bir SÇK'nden söz edilemez; ancak bir diğer birey, kurum, kesim ya da topluma kıyasla SÇK söz konusu olabilir. Örneğin; bir kurum karşılaştığı sorunlarla başetmekte genelde yetersiz kalıyor, bir diğer benzer kurum daha az yetersizlikle karşılaşıyorsa; yani daha becerikli olabiliyorsa; ilk kurumun SÇK'nde zafiyet olduğundan söz edilir.¹

Soru: SÇK'nin geniş kapsamlı bir kavram olduğu anlaşılıyor?

NS: SÇK gelişmiş varlıklar, Çevre'nin değişen koşullarının zorluklarına dayanabilmekte, refahlarını artırma yolunda bulabildikleri her imkandan yararlanmayı da başarabilmektedirler. Bu beceriyi gösterebilmiş toplumlar, günümüzün diliyle, Gelişmiş Toplum diye adlandırılıyor.

Varlıklarını tehdit eden tehlikeleri savuşturamayanlar ise, zamanla tarih sahnesinden silinip gitmektedirler. Varlıklarını sürdüren güçlüler yanında bir grup daha vardır ki onlar, zengin refah kaynaklarını başkalarının sömürmesine açık tutmaları karşılığında bir müddet daha varlıklarını sürdürebiliyorlar!.. Değişimlerin tehditlerine direnemeyenler ile başkalarının sömürülerine boyun eğenler, **SÇK Yetmezliği** denen kronik hastalığa yakalanmış olduklarından; bilinen vasıfları az gelişmişlik veya sömürülen olmaktadır.

Söylediklerimizi özetle ifade etmek istersek, toplumun SÇK'ni, insan vücudundaki bağışıklık sistemine benzetebiliriz. Hastalıkları yendikçe bağışıklık sistemimizin güçlenmesi gibi; birey veya toplumun Sorun Çözme Kabiliyeti de, karşılaştığı sorunları çözdükçe gelişir. Çözemediği sorunlarının kıskacında kıvrananların ise SÇK Yetmezliği çektikleri söylenir.

Soru: SÇK, toplumlar kadar bireyler açısından da önemli olmalı.

¹ Söyleşi boyunca kullanacağımız kavramlar ve içerikler, aralarında benim de bulunduğum bir grup gönüllü katılımcının katkılarıyla Beyaz Nokta® Gelişim Vakfının kurucusu ve başkanı Sayın Tınaz Titiz tarafından geliştirilmiş olup; konumuzla ilgilenenler daha geniş bilgiyi, Sn Titiz'in tevazu göstererek "derleyen" sıfatı ile yayınladığı "Sorunların İntikamı! Çözemeyeni Çözerler." başlıklı kitapta bulabilirler.

NS: Toplumun genel seviyesini, bireylerinin özellikleri belirlediğinden; toplumun SÇK'ni de onların sorun çözme kabiliyetlerinin belirlemesi doğaldır. O nedenle, **nitelik dokusu**² gelişmiş toplumlar, Çevre'nin en güçlüleri arasında yer alırlar ve egemen olurlar.

Çevre'nin aktörleri arasında etkinliği en gelişmiş olanı, insandır. Onun yaşam faaliyetleri, diğer aktörler açısından değişimleri belirleyici/yönlendirici olmaktadır. Sömürücülüğü ile doğaya verdiği tahribat; çıkardığı savaşlarla öldürülen insanlar; nesli tükenen hayvan türleri ve yok olup giden toplumlar bunun belirgin örnekleridir. Güç ve güçlülük, ortama ve diğerlerine göre değer kazanır. İnsan, hem türüne karşı; hem de Çevre'nin diğer aktörlerine karşı, gücünü kullanmakta hep önde ve kazanan olmak dürüsüyle yaşar. O nedenle SÇK dediğimiz becerilerini hep artırma çabasıdadır. Önceleri her sorununu çözmekte zorbalığı işe yararken; zorbalığının yanında, çağın kabul gören değerleriyle beslenen yeni davranış kalıpları edinmiştir.

Çevre koşullarındaki değişimler, yalın olmamakta; çok yönlü ve karmaşık yapılı sorunlar da doğurabilmektedir. Nüfus artışı, hayatın akışını değiştiren teknolojik yenilikler, doğal kaynakların azalması, diğer toplumlarla ilişkilerde ortaya çıkabilen gerilimler göz önüne alınırsa, toplumların karşı karşıya kalabileceği sorunların karmaşıklığını kestirmek zor değildir. O yüzden SÇK'ne, **Karmaşayı Yönetme Kabiliyeti (KYK)**de denmektedir.

Özellikle toplumları etkileyen değişimler, yavaş işleyen bir süreçte geliyor. Farkına varma ve çözüm bulmada gecikilirse, oluşan sorunun karmaşıklık boyutu artmakta; yönetimi de imkansızlaşabilmektedir. Bu durumla karşılaşan toplumların/rejimlerin yıkılıp gittiklerini, tarihteki örneklerinden biliyoruz. Aydın insanları, topluma yön verici kurum ve kuruluşları ile nitelik dokusu gelişmiş, dolayısıyla SÇK'ni geliştirmiş toplumlar ise, bu duruma düşmeyebiliyor.

Soru: SÇK ile ilgili, tarihte ilginç örnekler var mı?

² Bir kişinin zeka, bilgi, beceri, genel kabul görmüş ahlaki değerler ve ruhsal sağlık açılarından donanımlılığına "nitelik"; çok sayıda kişinin niteliklerinden oluşan dokuya da toplumsal nitelik dokusu denilmiştir.

NS: Tarihe damgalarını vuracak kadar varlıklarını sürdürebilmiş birçok medeniyetin, İnkâ, Roma, Osmanlı ve benzerlerinin yıkılıp gitmesinin arkasında, karşılaştıkları sorunların karmaşıklığını yönetmeyi, bir noktadan sonra sürdüremez duruma gelmiş olmaları yatmaktadır.

SSCB'de komünist rejimin yıkılması ile günümüzde Kuzey Afrika Ülkelerindeki yönetimlerin yıkılıp gitmesi buna verilebilecek örneklerdendir.³

Öte yandan, İkinci Dünya harbinde Nazi Almanyası'na karşı direnişin öncülüğünü yaparak sonunda galiplerden olmayı başarması, İngiliz milletinin KYK yüksekliğinin bir göstergesidir. Bu milletin SÇK'ne dair bir başka örnek de, değişen koşulları doğru değerlendirmesi ve sömürgeci İmparatorluk olma konumunda savaşarak direnmek yerine; eskisinden pek farkı olmayacak şekilde sömürgeciliğini devam ettirebilmesidir. Bilindiği üzere İngiltere, sömürgelerine bağımsızlıklarını tanımış görünürken bir yandan da oralara Kraliçe'nin Valileri'ni tayin etmek ve o

³ Antropolog ve tarihçi Joseph A. Tainter bu çöküşü, karmaşıklığı yönetmek için harcanan enerjinin getirisinin negatife dönmesiyle açıklamaktadır. <http://dieoff.org/page134.htm> (İng); http://www.beyaznokta.org.tr/cms/images/201008251656_TR_complexity_OK.pdf (TR)

ülkeleri "Commonwelth" Bakanlığı gözetiminde ve/ya eşgüdümünde örtülü yönetme becerisini gösterebilmiştir.

Keza, Birinci Dünya Savaşı sonrasında vermek zorunda kaldığımız bağımsızlık savaşını yöneten ve T.C. Devletin kuruluşuna önderlik eden kadroların, karşı karşıya oldukları karmaşıklığı yönetme becerileri kapsamında kozlarını doğru değerlendirmeleri, SÇK gelişmişliğine verilebilecek en güzel örneklerdendir.

Genelleme yapmak gerekirse; **bireyin ve toplumun Sorun Çözme Kabiliyetini, kültürel birikimleri; daha özel bir ifadeyle, nitelik dokusu belirliyor** diyebiliriz.

Soru: Nitelik Dokusu, Kültür ve SÇK ilişkisini biraz daha açabilir miyiz?

NS: Hem aralarındaki ilişkiyi belirginleştirecek, hem de konuyu anlatmamıza yardımcı olacağından bir kaç kavramın daha tanımını yapalım.

Yaşam koşullarındaki değişimlerin sorun(lar)a yol açtığından bahsettik. Dolayısıyla **Sorun**'u, rahatsızlık veren veya erişmek istediğimiz hale

giden yolda karşımıza çıkan engel(ler) diye tanımlayabiliriz. O engelleri aşma işinin **Çözüm** olduğunu söylersek; o işi yapma becerisinin de, **Sorun Çözme Kabiliyeti** olduğu sonucu kendiliğinden ortaya çıkar.

İşleyen bir sistemde, herhangi bir sorunla karşılaşıldığında; gecikmeksizin müdahale edilmez ve o sorun çözülmezse; yeni arızaların, yeni sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz oluyor. Dahası, bu sorunlar kendinden öncekilerle birleşerek yeni tip arızalar, yeni sorunlar çıkarıyorlar. Sistem bu hale geldikten sonra o sorunlar yumağını çözmeye kalkıştığınızda nereden başlayacağınızı da kolay kolay kestiremiyorsunuz.

Sistemi sorunlar yumağı ile yaşamaya sürükleyen kaynak soruna, **Kök Sorun** diyoruz. Kök sorunun çözülmemesi yüzünden, ortaya yeni çıkan ikincil üçüncül sorunlar, yumağın görünür yüzünü oluşturduklarından; kök sorun artık görünemez hale geliyor. İkincil veya üçüncül seviyede ortaya çıkan sorunlara, **Hayalet Sorun** veya **Gölge Sorun** diyoruz. Genelleyerek söyleyecek olursak, en az bir sebebi olan tüm sorunlar hayalet sorun; hayalet'e yol açan nedenler ise kök sorundur.

Nereden başladığımızı belirtmediğiniz sürece her sorunun hayalet olduğunu; yani kök sorunun kendisinin de hayalet olabileceğini; zira onu doğuran başka neden(ler) bulunacağını kabul etmeliyiz. Malum, sorunların zincirleme veya dallanarak birbirini doğurması da; "sebebi yok etmeden sonuç değiştirilemez" gerçeği de, doğa'nın işleyişini belirleyen **"Sebebi-Sonuç ilişkisi"**nin tabii sonuçlarındandır.

Sorunların dallanarak birbirlerini doğurmasına dair somut bir örnek insan vücudundan verilebilir. Tiroid bezinin normal çalışmamasının, farklı rahatsızlıkları bir arada hissetmemize sebep olduğu bilinmektedir. Komplikasyon dediğimiz o rahatsızlıkların her birinin tiroid bezi **Kök Sorun**'una göre birer hayalet sorun olduğu; tiroid bezi iyileştirilmeden, görünen rahatsızlıkların semptomatik tedavisinin, vücudu kalıcı bir rahatlığa kavuşturamadığı gerçeği, önermemizi doğrulamaktadır.

Sorunların iç içeliğine dair ilginç diğer bir örneği, Sn Tınaz Titiz'in yukarıda bahsettiğim, bugünlerde piyasaya çıkan, **Sorunların İntikamı! Çözemeyeni Çözerler** adlı kitabından nakletmek istiyorum.

1985 yılında, işsizlik olgusunun kök nedenlerini anlamak için bir **çözümleme** yapıyorlar. Sonuçta tespit ettikleri kök nedenlerin, birbiriyle ilgisiz gibi görünen;

- ✓ Türk Sporunu niçin başarısızdır?
- ✓ Mermer ihracatımız niçin azdır?
- ✓ Sokaklarımız niçin pistir?

konularında yapılan çözümlemelerde bulunan kök nedenlerle büyük ölçüde aynı olduğu görülmüş! O kök nedeler arasında şunlar yer alıyor:

- ✓ Mevcut *toplumsal nitelik dokusu* yetersizliği,
- ✓ Sürekli ve yaygın bir *öğrenme ortamı* (eğitimde bütünselliğin) bulunmaması,
- ✓ Kimi temel kavramların toplum tarafından yeterince özümsememiş oluşu,
- ✓ Tüketim ahlakının gelişmemişliği,
- ✓ Bilim ve teknolojinin refah ve mutluluğu belirleyici rolünün tam anlaşılmasında oluşu,
- ✓ *Doğru kural koyma* ve uygulama becerisi yetersizliği,
- ✓ Sorunu anlama (teşhis koyma anlamında) ve çözme performansı yetersizliği,
- ✓ *İşbirliği içinde rekabet ortamı* yaratılamamış olması.⁴

İşsizlik sorunu'na çözüm üretme amaçlı çalışma sonunda farkına varılan önemli bir gerçek de, *soyut bir durum* olan işsizliğin değil; onun yol açtığı, çok *daha somut bir olgu* olan "gelir yetmezliği"nin önem taşıdığı olmuş. Bu küçük adlandırma dahi, *işsizlik* olarak adlandırıldığında çözümü sadece *iş yaratmak* olarak bulunacak olan sorunun, *gelir yetmezliği* olarak adlandırılması halinde, *ek gelir yaratmak, gider azaltmak, tasarruf yapmak, potansiyel iş kayıplarına önlem geliştirmek* gibi çözüm seçeneklerini gündeme getireceği ortaya konmuş.

Geleneksel tarzda "nasıl çözülür?" yaklaşımı yerine; "soruna yol açan nedenler nelerdir?" biçiminde yaklaşılmaması, çözüm bulmada etkinliği artırıcı olacağı gerçeği ortaya çıkarılmış!..

⁴ Geleneksel "sıfır toplam rekabet" -birisi kazanırsa diğeri kaybeder- anlayışı yerine, "rekabet gücünü belirleyen ana unsurlar dışında işbirliği" yaparak rekabet gücünü artırmak, anlayışın egemen olamayışı.

Soru: Çok ilginç! Sorun Çözümleme gibi bir deyim kullandınız?

NS: Evet; konumuzu somutlaştıran deyimlerden birisi. Pek çok yeni kavramdan bahsettik; belki kafa karışıklığı yaratıyor. Ne var ki, bu kavramların şimdiye kadar toplumumuzun kavram dağarcığına girmiş olması gerekirdi; bunlara yer açılmamış olması gerçekten büyük kayıp! Sorunları çözmek zaman, para, insan gücü vb. kaynak harcatır. Başarı, kaynakları israf etmeden sorunu çözebilme. Bunun yol ve yöntemleri bilimsel düşüncenin ürünleriyle ortaya konulmuş; gelişmiş ülke toplumları kullanıyor ve gelişmişlikleri daha da artıyor. Bizim bu yöntemleri kullanmaktan uzak kalmamız anlaşılır gibi değil.

Sorun Çözümleme, sorunun kaynağına inmeye yarayan bir tekniğin adıdır. Bir grup insanın soruna dair uzaktan yakından ilgisi olabilen çok sayıda sorular sorması ve sonra bu soruların süzülmesiyle kaynak sorunun bulunmasıdır. Yani ortak aklın işletilmesidir ve bir sorun çözme aracıdır. Sorunumuzu çözmek için imkânlarımıza dayanarak takınacağımız tavır, izleyeceğimiz yol ve yöntemlere kategorik olarak, **Sorun Çözme Aracı (SÇA)** diyoruz.

Sahip olunan imkânların genişliği, SÇA dağarcığının zenginliğini tayin edeceği gibi; seçilecek SÇA'nın çözebileceği sorun türlerini de sınırlandıracaktır. Tıpkı bir araştırma hastanesinde teşhisi ve tedavisi mümkün hastalıklarla; bir kasaba hastanesindekilerin farklı olması gibi.

Biliyoruz ki sorunlar, hastalıklar gibi, yaşamımızın her evresinde ve farklı içeriklerle karşımıza çıkıyorlar. Çözümdeki başarıyı, sorunun niteliği ile seçilen SÇA arasındaki uygunluk belirliyor. Doğal olarak çözümleri için de farklı SÇA'na ihtiyaç duyuluyor. Sorunu çözmeye kalkışmadan önce sorunu tanımanın öneminden biraz önce söz ettik. Sorunu tanımlayıp anladıktan sonra, çözüm için hangi imkânları seferber etmek gerektiğine daha kolay karar verildiği gibi; kaynak kullanımında verimlilik de yüksek oluyor. Onun için sorunu tanımamıza ve çözmemize yarayan **Sorun Çözme Araçları dağarcığı**, tamircinin takım çantasına benzetilebilir. Sorunların her çeşidi ile baş etmeye yarayacak zenginlikte SÇA sahip olmak, o çantadaki alet zenginliği gibidir.

SÇA kavramını ile birlikte değerlendirdiğimizde SÇK'nin, **sorunlara yaklaşım bütünlüğü** olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Sorunları anlamadan çözmeye kalkmamak; tanımladıktan sonra en uygun yolu izlemek **kültürel birikim** meselesidir. Kültürel birikimin konumuz dahilindeki özel adı, **Sorun Çözme Kültürü** olup, sorunlara yaklaşım bütünlüğü sergileme yatkınlığıyla aynı anlamda kullanılır. O birikimi, bilimin ve çağın getirdikleriyle güncelleyerek güçlendirmek, sözünü ettiğimiz yaklaşım bütünlüğünün kapsamı içindedir. Kültürün ürünü SÇA'na bağlı olarak; **Gelişmiş Sorun Çözme Kültürü** veya **Kısr**

Sorun Çözme Kültürü deyimlerini kullanacağız.

Bir örnek vermek gerekirse, trafik kazasına karışanların hemen suçu karşısındaki atarak kavga ya tutuşmaları ve sorunlarını tıkadıkları trafikte sıkışıp kalana yansıtmak ile; kazaya sebep olan olayda kendi kusurlarını teşhis ederek empati yoluyla hak

paylaşımında bulunmaları ve başkalarına zarar vermemeyi seçmek, farklı kültürel birikimlerin ürünü farklı **Sorun Çözme Araçları**'dır.

Sorun çözme araçları konusuna, daha sonra yine değineceğiz.

Soru: Yaklaşım bütünlüğü ile çok şeyi ifade ediyor gibisiniz?

NS: Söylemek istediğim, bir sorunu çözmeye kalkıştığınızda onun, sistemin bir parçası olduğunu; diğer alanlarla ilişkisini gözetmek zorundasınız. Yani soruna çözüm üretirken diğer alanlarda yeni sorunlara yol açmama titizliğini göstermelisiniz. Bilindiği üzere medeniyet, ayrıntılara dikkat etme alışkanlıklarıyla gelişiyor. O inceliğe ulaştıran kültürel birikim ise, deneyimlerimizden ve ilişkilerimizden öğrendiklerimizle besleniyor. Çağın bilimsel ve teknolojik buluşlarıyla da yeni boyutlar kazanıyor. O birikimin zenginliği, sorunlara etkin çözüm bulma olasılığını artıran iklimi; **gelişmiş sorun çözme kültürü** oluşturuyor. Bu sürecin iyi işlemediği ortamlarda ise, **SÇK Yetmezliği** ortaya çıkıyor. Bunu örneklersem daha iyi açıklamış olacağım.

ABD'de Kongre'den bir yasa çıkarılmadan önce tasarı metninin **"What if?"** diye bilinen bir süreçten geçirildiği söylenir. Yani yasa o haliyle çıkarsa mevcut düzenlemelerden her hangi birisiyle çelişir mi; ilerde yeni sorunlara yol açar mı? Öyle bir durum doğuracaksa neyi/neleri de değiştirmek gerekir diye araştırılır; sonuca göre yasal düzenleme yapılmış. Sorunu çözerken yeni sorunlara yol açmamanın önlemi baştan düşünülüyor; tam bir **gelişmiş sorun çözme kültürü** örneği!..

Bir de bizdeki yasama faaliyetlerinin **"Olursa ne olur?"** süzgecinden geçirilip geçirilmediğine; geçiriliyorsa iyi çalıştırılıp çalıştırılmadığına, ne kadar ileriye dönük çalıştırıldığına dair kanaat edinmek için şu örnekler bakalım.

Bir yanda İstanbul trafiğine çözüm olsun diye üçüncü köprü inşa kararı alınırken; öte yanda şehrin her yerinde sayısız çok katlı bina inşasına izin veren şehircilik planlaması yapılabiliyor. İnsanların kural tanımazlıkları, yolların darlığı ve park yerlerinin yetersizliği, yerli yerinde dururken o yapılaşmalarla trafiği rahatlatmak mümkün mü?

Diğer bir örnek; büyük şehirlere göç ve bunun tetiklediği işsizlik devasa bir sorun olarak önümüzdeyken tarımsal üretim faaliyetlerini durduran ithalatın cazip kılınması ve Anadolu'da tarım alanlarına konut inşası, "olursa ne olur?" sürecinin bizde işletildiğini mi gösterir?...

Son bir örnek daha: Dört yıl önce, Cumhurbaşkanını beş yıllığına halkın seçmesine dair bir Anayasal düzenleme yapıldı; halkın oyuna sunuldu ve kabul edildi. Aynı süreçte TBMM'ce seçilen mevcut Cumhurbaşkanının görev süresinin kaç yıl olduğu tartışmalı!..

Sorun çözerken sorun yaratırsanız, yaklaşım bütünlüğü dışında kalırsınız; sorunu çözecek derken yeni sorunların yaratıldığı kültüre, **Kısr Sorun Çözme Kültürü**; hastalığa da **SÇK Yetmezliği** deniyor.

Soru: SÇK Yetmezliği ve SÇK Gelişmişliği yaşanan ortamlarda geçerli değerler nelerdir?

NS: Her iki kavramın da sorun çözme kültürüne ait göstergeler olduğunu artık biliyoruz. Gelişmiş Kültüre ait değerlerden örnekler vereceğim. Kısr Sorun Çözme Kültürüne ait olanlar ise, onların olumsuzluk ifade eden halleridir. Belirtmem gerekir ki, olumlu ve ya olumsuz halleriyle o değerler, söz konusu kültürlerde⁵ kullanılan sorun çözme araçlarına zemin oluşturlar. Gelişmişliğe ait değerler arasında,

- ✓ Karşılıklı saygı ve güven ile örgülü, dayanışma ve uzlaşmaya açık sağlam gelenekler;
- ✓ Hak ve hukuk temelinde Çevre'ye saygı;
- ✓ Vizyon sahibi, erdemli ve ilkeli olma;
- ✓ Bilgiye, bilimsel düşünceye ve sanata açıklık;
- ✓ Ortak aklın gücüne inanmışlık;
- ✓ Akli ve sezgiyi birlikte ve dengeli kullanmaya yatkınlık;
- ✓ Başkalarına sorgusuz sualsiz tâbi olunan yaşam tarzına boyun eğmemek; özgürlüğüne, haklarına sahip çıkarak kendi ayakları üzerinde durmayı bilmek;
- ✓ İstismara, **Sömürüye Açık Alan (SAA)** bırakmamaya özen;

⁵ İlgisiz gibi görünebilir ama, oldukça geniş kapsamlı bir zihniyet farklılığına işaret etmesi bakımından, o kültürlerden birisinde yaygın olarak satranç diğerinde tavla oynanıyor olması dikkat çekici.

- ✓ Kanaat sahibi olmak için o hususta bildiklerinin bilinmesi gerekenlerin hepsi olduğu saplantısına düşmemek;
- ✓ Güven veren, güvenen ve katılımcı olmak

vardır ve toplumda yaygındır. SÇK'nin gelişmişliğini veya yetmezliğini, bu davranış özelliklerine sahip olup olmamak belirlemektedir. Bu ise, kültürel birikimin bir sonucudur. Dolayısıyla, SÇK'ni, vücudumuzun bağışıklık sistemiyle eşdeğer görüyorsak; bu özellikleri kazandırarak nitelik dokusunu zenginleştiren eğitimi de aşılama olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

Soru: Sömürü ile SÇK arasında ilişki kurmanız da çok ilginç?

NS: Başkalarının emeğini veya kaynaklarını gerçek bedelini ödemediği kullanmanın adı sömürüdür. İnsanlığın tarihinde utanç vesilesi olan esir ticareti, bunun en açık örneğidir. İnsan emeği çevresinde uygulanan sömürüler zamanla, başka ülkelerin kaynaklarını sömürmeye evrilmiştir. Günümüzde diploması, medya, istihbarat servisleri, askeri güç gibi araçlar maharetle kullanılabilirdiğinden refah yaratma yolunda toplumun sömürülmesi, bireyin sömürülmesinden çok daha kolay hale gelmiştir. O nedenle, ülkeler arası ilişkilerdeki amacın örtülü kısmını, var olan sömürü alanlarını açık tutmak veya genişletmek; henüz yoksa, *yaratmak* faaliyetleri oluşturur.

Konumuzla ilgisine gelince; yukarıda sıraladığımız değerlerin yaygınlaşmadığı toplumlarda, çağın getirdiği karmaşık sorunlara etkin çözümler üretilmediği bir gerçek. Onlarda, sorunun kaynağına inmek yerine; acele ve çabuk çözümlerin bulunabileceği inancıyla, sorunun görünen yö-

nüyle, yani **gölge sorunla** ilgilenmek; ona çözüm bulmaya odaklanmak, gelenekselleşmiştir. Sorunun görünen yönünü halletmek, Kök Sorunu çözmediğinden; yeni sorunların doğması kaçınılmazlaşmaktadır. Sonuçta SÇK yetmezliği kendisi sorun üretir olma sürecine girilir. Çözülemediği için çetrefilleşen sorunlar, başkalarının müdahalesini davet edici tabiatları nedeniyle; müdahaleye hazır istismarcılar için **Sömürüye Açık Alan (SAA)** teşkil ederler.

Bu süreçte, sorun stoku giderek artar; rahatsızlıklar huzursuzluk boyutuna ulaşır ve çözülemedik sorunlarla boğuşarak kaynaklar heba edilir ki, bunun kaçınılmaz sonucu **Geri Kalmışlık**'tır! Bunlar **Kısır Sorun Çözme Kültürü** ortamında rağbet gören **Kısır Sorun Çözme Araçları** kullanımının beslediği SÇK Yetmezliği-dir. SÇK yetmezliğinin

yaşandığı ortamda, onu doğuran sebepler, sonuç halinde yeniden hayat bulurlar. Yani kısır döngü oluşur ve SÇK yetmezliği kendisini beslemeye başlar!.. Nitelik dokusu noksanlığı, bu kısır döngüyü kırmayı başaramaz ve sömürülen olma hali devam eder.

Soru: Kısır Sorun Çözme Araçları nelerdir; biraz da onlardan bahsetsek?

NS: Sorunu rahatsızlık veren, erişilmek istenen önündeki engel diye tanımladığımızı hatırlayalım. Bireylerde gözlenen, yaygınlaştıkça topluma mal olan sayacağım şu davranış kalıplarını SÇA olarak kullanmanın getireceği çözümlerin, bireylere veya topluma ne kazandırıp; ne kaybettireceğini öyle değerlendirelim.

✓ Ezber; dayatma; sorgulama-dan uzak duruş;

- ✓ Zorbalık; fiziksel/sözel/psikolo-jik şiddet uygulamak;
- ✓ Takipsizlik, duyarsızlık, duy-mazdan, görmezden gelmek, ilgisiz cevap vermek;
- ✓ Başkasına atma/suçu başka-sında aramak;
- ✓ Anlamadan Çözmeye çalışmak;
- ✓ Yanlış örnek göstermek; "onlar yapıyor ben de yapıyorum" anlayışı;
- ✓ Mevcut örgütlenmeyi tekrar-lamak; (*birbirinden farksız bir çok dernek, vakıf, parti ile çözüm aramak*)
- ✓ Koz yerine teslimiyet (*Uzun süre çözemediği sorunlardan bunalan toplum/kishi bunları ancak çıkarlarından vazgeçerek çözebilmektedir.*)
- ✓ Ahlakî istismar ("*gerçek*" ve "*doğru*"ların çarpıtılıp, gizlene-rek sahtelerini piyasaya sürme)

Kabul edileceği üzere bunların, toplumda karşılıklı anlayışı, dayanışmayı ve barışı desteklemesi; toplumu tehdit eden tehlikelere karşı toplumun direncini artırması beklenemez. Onun için, çıktılarının SÇK yetmezliği olması kaçınılmazdır. SÇK Yetmezliği ise, sorun çözmekte beceriksizlik olmakla kalmıyor; bir de çözemediği sorunlardan daha büyüklerini meydana getiriyor. Yansımaları olarak da adlandırdığımız sonuçlarının, SÇK yetmezliğinin sebepleri olarak devreye giriyor olması, tehlikenin boyutunu yeterince gösteriyordur, sanırım. Şimdi onlara bakalım:

- ✓ Bilimsel Düşünme becerisi yok olur.
- ✓ Ahlakî değerlerde yozlaşmaya duyarsızlık oluşur.
- ✓ Rekabet gücünün başlıca girdilerinden olan yenilik bulma, "yaratıcılık" aşınması olur. Bilim ve teknolojik gelişmeler zayıflar.
- ✓ Cesaret aşınması/"Korku" üremesi olur. Bireylerin düşünce ve davranışlarında tek belirleyici özellik haline geldiği için "Korku", toplumsal bir yönetim aracı haline gelmektedir. Korkan insanlar, inisiyatif kullanamazlar ve görevlerinin gereklerini tam yapamazlar.
- ✓ Muhtaç Kişilik oluşur. Her bakımdan kendi ayakları üzerinde duramayan bireysel ve kurumsal kimlik oluşumuna yol açılmış olur. Hep bir "kurtarıcı" bekleyen toplumsal özellik böyle oluşmaktadır.
- ✓ "Uzlaş" aşınması sebebiyle; ideoloji, inanç ve etnik temelde kampaşmalar meydana gelir. Tartışmalar derhal kavgaya, karşılıklı suçlamaya dönüşür.
- ✓ Benimseticiliğe / "... taraftan olmaya" (başkalarının ideolojik, dini, siyasi, öğretilerinde saf tutmaya) açıklık yaygınlaşır.

- ✓ Sorun stoku artar; çözülmeyen sorunların birikmesi, başlı başına bir sorun oluşturur. Çözülemeden sorunlardan zarar gören kesimlerin baskıları karşısında ülkenin kit kaynakları giderek artan sorunlar arasında pay edilmeye başlar; ancak hasredilen dikkatler ve kaynaklar yetersiz kaldığından, sorunu çözme faaliyeti, sorunların artmasıyla sonuçlanır.
- ✓ Tartışma ve değerlendirmelerde dil kullanımındaki yetmezliklerin de etkisiyle toplumda kafa karışıklığı oluşur.
- ✓ Çözülmeyen sorunlar nedeniyle doğan boşluklar, insanları kendi adaletini sağlamaya; askeri darbelere; iç ve dış sömürülere fırsatlar yaratır.
- ✓ ve daha neler!...

Bu noktaya gelmişken, kişisel gelişim ve toplumsal sorunlar ile onların çözüm yolları üzerine önemli tesbitler yapan ve bunları toplumun gündemine taşımak üzere yıllardır çaba sarfeden Sayın Tınaz Titiz'i takdir ve teşekkürle bir kez daha anmak isterim.⁶ Kendisinin geliştirdiği bir kavram daha var ki, ondan bahsetmezsek eksik kalır.

Sorunların doğrudan ve/ya dolaylı etkileşimlerle yeni sorunlara dönüşüyor olmaları olgusundan hareketle; madde kimyası gibi **Sorun Kimyası** kavramını ortaya atmış ve onun yasası anlamında dört maddelik bir genelleme yapmıştır. Sorunları anlama ve çözümleme bakımından bu tesbitlerin önemi yadsınamaz.

1. *Sorunlar yoktan var edilebilir. Her akılsızca davranış en az bir sorun üretir.*
2. *Hiç bir sorun onu meydana getiren nedenler ortadan kaldırılmadıkça çözülemez, ancak şekil değiştirir. Nedenleri yok etmeye dayalı olmayan her çözüm girişimi yeni sorunların üremesine yol açar.*
3. *Bir sorun çözülmediği sürece doğurma ve başka sorunlarla birleşme yoluyla çoğalma eğilimindedir.*

⁶ Sorumluluk duyan bir aydınımız olarak, SÇ konusundaki birikimlerini, kurucusu olduğu Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı'nın web sayfasında (www.beyaznokta.org.tr); değerli bir fikir adamı olarak çeşitli konularda kaleme aldığı yazılarını da kendi web sayfasında (www.tinaztitiz.com) ilgilenenlerin istifadesine sunmaya devam etmektedir.

4. *Sorunların, aralarında bileşikler yaptığı bir ortam içinde, bileşiksiz bir ortamda uygulanıp iyi sonuç vermiş çözümler hedeflenen sorunu çözemez; hatta yeni sorunların üremesine yol açar.*

Sonuncu maddeye açıklık getirmesi bakımından Nasrettin Hoca'nın bir fıkrasını da hatırlatmayı ihmal etmemiş! Hoca, beline ip bağladığı adamı bir çekişte damdan aşağı indirip ölümüne neden olunca kendini savunur: dün yine bu yolla bir kişiyi kurtarmıştım; ama galiba o kuyuydu!..

Hemen tüm sosyal olgulardaki "**sonucun dönerek neden haline gelişi**", SÇK yetmezliğinin oluşmasında ve de sürmesinde en önemli rolü oynuyor. Yani SÇK yetmezliğinin en önemli nedeni, bizzat SÇK yetmezliğinin kendisi olabiliyor. Bunu bir kez daha vurgulamış olalım!

Bireylerde rastlanan, özgüven eksikliğinin beceriksizliğe; beceriksizliğin de dönerek ilave özgüven eksiğine yol açması gibi; toplumların kangren olmuş sorunlarını çözemeyişlerinde kabahatin, oyun oynayan "öteki"lerde olduğu kanaatinin oluşması da bu cümledendir. Onları ancak yeni bir kurtarıcının çözebileceğine, onun da artık ortaya çıkmayacağına "inanmış"lık da öyledir. Bu öylesine hayati bir kırılma noktasıdır ki, bu hale inanmışlık (**öğrenilmiş çaresizlik**), karşı önlem geliştirme

zihinsel/bedensel faaliyetlerini de durdurduğundan o güçlerin "varsa" izin vermemeyi sürdürmesi daha bir hız kazanır.

Soru: SÇK Yetmezliğini gidermek mümkün değil mi?

NS: Birazdan Negatif Seçim diye bir ilkedен söz edeceğim. İyileşme de, tıpkı kötülüğün yayılmasında olduğu gibi Çiğ Etkisi sürecinde gelişiyor. Onun için umutsuzluğa düşmemek gerekir. Önce kötüleşme durdurulmalı veya yavaşlatılmalı; sonra da iyileşmenin tohumlarını ekilmeli. Unutulmamalı ki, kötüleşme süreci de aynen böyle başlamaktadır!

SÇK yetmezliği yaşanan ortamda gelişen sorun alanlarını belirler; onlarla eşleşmiş ve genel kabul görmeye başlamış kısır SÇA'nı ortaya çıkarırsak; SÇK yetmezliğinin nasıl giderileceğine dair ipuçlarını da ele geçirmiş oluruz. Bu sorun alanlarını, **Ahlaki, Zihinsel, Kişilik, Sistem kamburu, Kamu düzeni** sorunları olarak gruplamak mümkündür. Daha önce saydığımız kısır SÇA'nu bunlarla ilişkilendirip; SÇK'nın nasıl geliştirilebileceğine ışık tutmuş olalım:

1. Ahlaki Sorunlar:

- Torpil
- Rüşvet
- Yalan
- Hak yeme
- Yanlış örnek gösterme

- Gerçek ve doğruları çarpıtmak, yaymak suretiyle gizlemek gibi
- Aklin ahlaka aykırı kullanımı olan kurnazlık

Bunlar toplum açısından birer sorun alanı olmakla beraber, aynı zamanda, bireyin kendini mazur gösterme sorununu çözmek için başvurduğu sorun çözme araçlarıdır. Bu SÇA'nın kullanılması, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi ahlaki değerlerin yitirilmesi ve/ya olumsuz değerlere dönüşmesiyle sonuçlanıyor. Tam bir Kısır Sorun Çözme vakası!

2. Zihinsel Sorunlar:

- Kafa karışıklığı ve kızgınlık
- Öğrenilebilirlik aşınması
- Ezber ve benimseticiliğe açıklık
- Dil kullanımında yetersizlik
- Anlamadan çözme
- Akıl-Sezgi yarıştırması ile kamplaşmaya yatkınlık
- Uzlaşma aşınması

gibi nitelik dokusu noksanlığının belli başlı göstergelerinden olan bu özellikler ile yukarıdan beri üzerinde durduğumuz kısır döngüyü kırmak, SÇK'nı geliştirmek mümkün olamamaktadır.

3. Kişilik Sorunları:

- Yakınma
- Suçlama
- Başkasına atma
- Sorgusuz itaat
- İhmalkarlık
- Zorbalık ve türevleri
- Tepkisizlik, duyarsızlık, görmezden/duymazdan gelme
- Cesaret aşınması/korku üremesi
- Özgüven aşınması
- Muhtaç kişilik oluşması ve bir kurtarıcı beklenmesi gibi.

Katılımcılıktan ve sorumluluk yüklenmekten kaçınan; ama şikayet edip başkalarını suçlayan bireylerin toplumda, çözülemeyen sorunların yarattığı karmaşayı çözsün diye askeri müdahalelere bel bağlaması;

davetiye çıkarılıp alkışlanması; diğer yandan, sürekli olarak askeri darbelerden yakınmak, SÇK yetmezliğinin net bir göstergesi değil midir? Dolayısıyla, kişilik sorunlarını giderecek adımlar atılmadan SÇK yetmezliği sorununu çözmek; kısır sorun çözme kültürü sarmalından kurtulmak mümkün değildir.

4. Sistemin Kamburu Haline Gelen Sorunlar:

- o Mevcut örgütlenmeyi tekrarlamak
- o Dolayıcılık
- o Koz yerine teslimiyet
- o Boşlukların dolması, kendi adaletini sağlama, darbeler
- o İç ve dış sömürü
- o **Negatif seçim**
- o Sorun stoku artışı
- o Gelir dağılım bozukluğu gibi.

Einstein'in o meşhur sözü, zayıf SÇA'nın ne olduğunu çok güzel açıklar. Mealen diyor ki, "aynı şeyleri yaparak farklı sonuçlara ulaşmak mümkün değildir!" aynı kapsamda bir diğer özlü söz de şöyle diyor: "Sorunları yaratan kafa yapısı ile onlara çözüm bulunamaz!" Yeterince açıklayıcı...

5. Kamu Düzeni Sorunları:

- o Yetki atomizasyonu ve tek adımlıklar
- o Kural kirlenmesi
- o Hukuk düzeni kuramamak

Yetki atomizasyonu ise, kamu yönetimindeki yetkilerin olağanüstü derecede parçalanmışlığı ve böylece de işe yaramaz hale gelişliğini ifade etmektedir. Bunun zıddı olan bütün yetkilerin bir kişiye verilmesi de bir sorundur. Doğrusu, ikisinin arasında uygun noktaları bulabilmektir. Güven duyma ve ehliyet zafiyetler ile yetkinin bir parçasının başkasında bulunma(ma)sından çıkarı olanların gayretlerinin eseri olup; Yetki atomizasyonu ve tek adımlıklar, sorun çözme aşamasında yeni sorunlar yaratmak üzere icat edilmiş olmalı. Önlenmezse, kısır SÇ kültürünü besler.

Kural kirlenmesi'ne gelince; bu ikisinin birleşerek ürettiği bir başka sorun olup; kısır sorun çözme kültürünün ana besleyicisi konumundadır. Toplu

yaşam, bireylerin birbiriyle ilişkilerini; hak ve hukunu düzenleyen kurallar koymayı gerektirir. Konulan bir kural, sınırları belirlenmiş bir alanı kapsar. Başka bir alan için yeni kural koymak gerekir. Kural koymanın görünüşteki kolay çözüm üretme özelliği, kural koyucuları fazla düşünmeden kural üretmeye iter. *Her nerede bir sorun görünüyorsa, o görüntüyü yok edecek keskin bir kural konularak "iş bitirilmiş" sayılır.* Ancak her ek kural, daha evvel konulmuş olan kurallarla çelişmemek zorundadır (**What if?**). Halbuki, belirli bir karmaşıklık düzeyinden sonra bu, pek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle de kurallar yığını bir süre sonra içinden çıkılmaz hal alır. İşte bu, "**kural kirlenmesi**" denilen olgudur.

Gelenekler, ahlaki değerler, yasalar bir arada toplu yaşamının kurallarını teşkil ederler ve bunlar, iç içe girmiş olarak bütünlük arz ederler. Kurallarla doldurulamayan alanların, toplumun üstün (temel) değerleri ile doldurulmasını zorunludur. Hak ve hukuka saygı, ayıp, utanma vb kavramları ayakta tutacak güçlü geleneklere sahip olmadan; kurallar koyarak toplumdaki barış ve huzuru kalıcı kılabilecek çözümler getirmek mümkün değildir.

SÇK Yetmezliği, yukarıdan beri saydığımız sonuçlarının dönerek kendini beslemesi olgusunun adı olduğunu tekrarlayalım.

Soru: Peki, SÇK Yetmezliğinin bir kısır döngü oluşturduğunu tekrar vurguladınız. Bu döngüyü kırmak ve SÇK geliştirmek için neler yapılmalı?

NS: Yukarıdaki sorunu cevaplarken Sistemin Kamburu haline gelmiş sorunlar arasında saydığım Negatif Seçim konusunu biraz açmak isterim. Kruger-Dunning Sendromu da denen Negatif Seçim

ilkeli, nitelik noksanlığının, kendisine benzeyen özellikleri öne çıkarmaya, ödüllendirmeye, diğerlerini ise geri plana atmaya, dışlamaya yatkın olduğundan bahseder. Ancak bu olgu, nitelikliler için de geçerlidir. Yani, nitelikliler de benzerlerini destekleyip çoğaltmakta; niteliksizliği ise dışlamaktadır.

Bu durum, Çığ Etkisi diye adlandırılan bir süreçte gelişmektedir.

Çığ Etkisi denen süreç şu olguya dayandırılıyor; bir noktaya kadar performansı giderek iyileşen bir sistem, herhangi bir nedenle bozulmaya başladığında bu defa giderek hızlanan bir bozulmaya uğrayabiliyor. Kötüleşmenin büyüüp yayılmasında olduğu gibi; iyileşme bir yerden başlatılır ve kararlılık gösterilirse, iyileşmenin de yaygınlaşması mümkün. Avrupa'ya giden işçilerimizin oradaki üretkenliklerini, ülkemizdeki halleriyle kıyaslamak, önermeyi doğrulayacaktır. Bu sürecin nasıl işlediğine dair verilebilecek bir diğer örnek de Kırık Cam Teorisi'ne dayanak oluşturan deneyin gösterdikleridir.

ABD'li suç psikoloğu Philip Zimbardo, 1969'da yaptığı bir deneyde, suç oranının yüksek olduğu, New York'un yoksul Bronx ve daha yüksek hayat standardına sahip Palo Alto bölgelerine birer 1959 model Oldsmobile bırakıyor. Araçların plakası yok, kapıları aralık bırakılmış. Ve olup bitenleri gizli kamerayla izlemişler.

Bronx'taki otomobil üç gün içinde baştan aşağıya yağmalanmış. Diğerine ise bir hafta boyunca kimse dokunmamış!

Ardından Zimbardo ile iki öğrencisi 'sağ kalan' otomobilin yanına gidip çekiçle kebek camını kırıyorlar. Bunu gören çevredeki insanlar (zengin beyazlar) da olaya dahil olmuş ve birkaç dakika

sonra o otomobil de kullanılmaz hale gelmiş.

Zimbardo, "ilk camın kırılmasına ya da çevreyi kirleten ilk duvar yazısına izin vermemek gerek. Aksi halde kötü gidişatı engelleyemeyiz." sonucunu çıkarmış.

Bundan esinlenen N.Y. Belediye Başkanı Guiliani'nin de, "Olumsuzluklarla mücadeleyi nasıl başardınız?" sorusunu şöyle cevapladığını okuyoruz:

"Metruk bir bina düşünün. Binanın camlarından biri bile kırık olsa, o camı hemen tamir ettirmezseniz, çok kısa sürede, oradan geçen herkes bir taş atıp, binanın tüm camlarını kırar.

Ben ilk cam kırıldığında hemen tamir ettirdim. Bir elektrik direğinin dibine ya da bir binanın köşesine biri, bir torba çöp bıraksın. O çöpü hemen oradan kaldırmazsanız, her geçen, çöpünü oraya bırakır ve çok kısa sürede dağlar gibi çöp birikir. Ben ilk konan çöp torbasını kaldırttım."

Bir sokağın suç bölgesine dönüşme süreci önce tek bir pencere camının kırılmasıyla başlıyor. Çevreden tepki gelmez ve cam hemen tamir edilmezse, oradan geçenler o bölgede düzeni sağlayan bir otorite olmadığını düşünüyor, diğer camları da kırıyor.

Ardından daha büyük suçlar geliyor; bir süre sonra o sokak, polisin giremediği bir mahalleye dönüşüyor.

Bunu anlayan New York polisi de, önce küçük suçların peşine düşmüş. Metroya bilet almadan binenleri, apartman girişlerini tuvalet olarak kullananları, kamu malına zarar verenleri, hatta içki şişelerini yola atanları bile yakalayıp haklarında işlem yapmış.

Bir örnek de bizden: İstanbul'da park yapılmaz levhaları olmayan bir sokak veya cadde bulamazsınız; ama o işaretlerin altında hergün dizi dizi otomobillerin park etmiş olduğunu görürsünüz. "Yasak çiğnemek içindir" mesajı verilerek; şehirde kural tanımazlık adeta meşrulaştırılmıştır.

Kısır döngüyü kırmak ve SÇK geliştirmek için ne yapmalı diye soruyordunuz ya; cevabım, ne önlem düşünülürse düşünülün, ama mutlaka *"tam anlaşılmayan bir sorunun çözülemez; sorunu anlaşılır kılmanın da bir tekniği vardır"* gerçeği hep göz önünde tutularak belirlensin olacak. Bu doğrultuda alınabilecek önlemleri iki ana grupta toplamak mümkündür:

A. Genel Önlemler:

1. Sorun stokunu azaltmaya dönük önlemler:

- İyi ahlâk uygulamaları kapsamında Etik Güvenceler belirlenmeli; "Namus" kavramının doğru tanımı yaygınlaştırılmalı; mevzuatta "Yalan" için ağır yasal yaptırım getirilmeli. Dindarlıktan da yararlanma yollarına başvurmak; bunlar için iyi bir başlangıç olabilir.
- Adalet sisteminin etkinliğini artırılmalı. Bu mutlaka gerçekleştirilmesi gereken bir önlemdir; yapanın yaptığı yanına kâr kaldığı kanaati yok edilmelidir.
- Sorunları ortak grup ve kesimler arasında dayanışmayı sağlayacak ortamlar oluşturmalı.

2. Eğitim yoluyla güncelle ve geleceğe dönük önlemler:

- Eğitim-öğrenim kurumlarının müfredatına SÇK kavramı sokulmalı; Üniversitelerimizde seçmeli dersler arasına Sorun Çözme yaklaşımı düşünce sistemini aşılacağı derslerin konulmasını sağlanmalı.
- Dil'in iyi ve doğru kullanılması, özgür düşünme, soru sorma ve sorgulama alışkanlığı ile erdem sayılan toplumun temel değerlerini kazandıracak şekilde müfredatın yeniden düzenlenmesi; eğitimin bütünselliğine önem verilmesi. (okulda ne vermeye çalışıyorsa, TV programları ile Cami hutbe ve vaazlarının da onunla çelişmeyen mesajlar taşınmasına dikkat edilmesi) başlı başına bir proje olarak ele alınmalı.

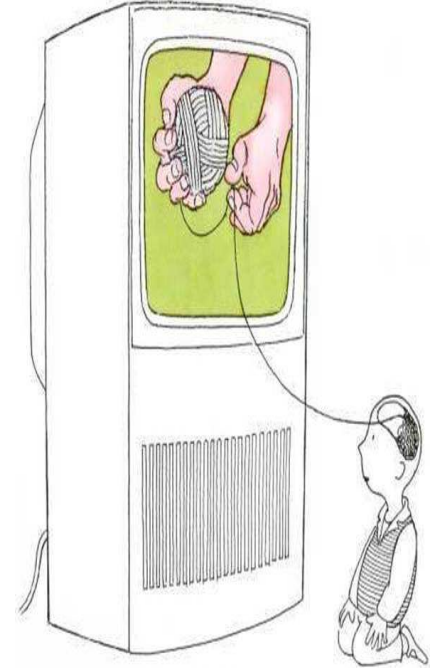
B. Kritik Müdahale Önlemleri

- İyi tanımlanmış bir Vizyon'a sahip olunmalıdır. (örn. "100.yılda toplumumuzun sömürüye açık alanlarının asgariye indirilmesi; yok edilemeyenlerin ise karşılıklı bağımlılıklarla dengelenmesi" gibi.)

- Ezbere dayanmayan, sorgulayıcı eğitim metoduna yönelmek gerekir.
- Bilimden yararlanma yoluna ağırlık verilmelidir;
- SÇK Yetmezliği sorunu toplumun gündemine taşınmalı ve tartışılması sağlanmalı;
- Ortak Akıl'ın işletilmesine zemin oluşturulmalıdır. Bunun için SÇK ve ilgili kavramları kullanan; sahip oldukları imkanlarla onları toplumun gündemine taşıyabilecek yazar, çizer, sanatkar, siyasi partiler ve STK'nın ilgisini çekilmeli; inisiyatif almaları istenmeli.
- Birey ve kurumlar, Toplum sorunlarına müdahil olmaya özendirilmeli; Kürt sorunu, ahlaki yozlaşma, yolsuzluk, işsizlik vb sorunlardaki analiz ve çözümler için Politika Belgeleri(PB) ortaya koymada ve/ya hazırlanacak PB'nin Siyasî partilere, STK, medya, hükümet, TBMM gibi yerlere dağıtımında görev alma sorumlulukları olduğu işlenmeli.
- Sömürüye Açık Alanlarımızın daraltılması için "Koz Yönetimi" tekniğinden yararlanma yöntemi kurumlarımıza yerleştirilmelidir.

Soru: Bu önlemlerin hayata geçirilmesi pek kolay olmayacaktır ama, başarılması halinde ne gibi sonuçlar elde edilebileceğini düşünürsünüz?

NS: Toplumun zihinsel kurgusu değişmeye, toplumsal barış yerleşmeye başlar; süreç devam ettirebilirse fazla uzun olmayacak bir vadede hem günümüzün gelişmiş ülkeleri arasına katılır; hem de milletler camiasının çok daha etkili ülkesi durumda gelebiliriz. Bu hayal değil; sorunlarımızı çözdükçe, SÇK'miz gelişme sürecine gireceğinden; Değişen koşullarının toplumların varlıklarını tehdit eden tehlikelerini savuşturmak kolaylaşmış olacaktır.

SÇK gelişmiş toplumların neler başarabildiğine dair bir örneği, bu vesileyle paylaşmak isterim. Geçen yıl Hollanda hakkında bir makale okumuştum. Yazar Simon McKenzie'nin anlattıkları bana çok ilginç gelmişti. Avrupa dillerinde Holland, Netherlands, Pays-Bas gibi, basık/alçak toprak anlamında, isimlerle anılan bu ülke topraklarının 2/3'ü deniz basacak kadar düşük rakımlı ve ülke nüfusunun %60'ı deniz seviyesinin altındaki topraklarda yaşamaktaymış.

Söz konusu makalede şu cümleler de yer alıyordu:

"Ülkeyi ve toplumu deniz şekillendirmiştir. Su, hem bir arkadaş, hem de varlıklarını tehdit eden bir tehlikedir. Yabancılar, Hollandalılar için, su ile mücadele ediyorlar ve kazanıyorlar diye düşünse de; deniz olsun, nehir olsun suyu yenmek mümkün değildir; çünkü o çok daha güçlüdür. O nedenle insan için, onunla birlikte yaşamının bir yolunu bulmaktan başka çaresi yoktur."

"Hollandalıların son 1.000 yıllık başlıca uğraşları, Deniz ve Nehir suyu ile birlikte yaşamının yolunu arayıp bulmak olmuş; su ile mücadelede kazandıkları uzmanlık, bu milletin karakterini silinmez şekilde biçimlendirmiştir."

"Suyla baş etmede başarının esası su, insan ve ekosistemin diğer varlıkları arasındaki uyumunu ve dengeyi gözetip korumaktır. Gerçekçi olmalı ve sağduyunuzu kullanmalı;

duygularınıza esir olmamalı, bilhassa kızmamalısınız. Her zaman aşırılığa

*kaçmadan itidalli olmalısınız. Dikkatli ve hep tedbirli olmak zorundasınız. Bütün bu özellikler, ulusun karakterinde yer etmiş; varlıklarını sürdürme ve düşünme yollarımızın taşları olmuştur."*İlginç tespitler!

İnsanları bugün Hollanda olarak bilinen topraklara çeken, onuncu yüzyılda Ren, Maas ve Scheldt nehirlerinin deltasında oluşan zengin ve verimli topraklar olmuş. Denizin Gel-Git'lerinin meydana getirdiği ve sahil boyu uzanan doğal kum setleriyle korunan alüvyonlu bataklık topraklara o nedenle yerleşmişler. Oraya yerleşen topluluğun denize "öte git" demesi, yani bu setlerin denize doğru ötelenmesi, yeni geniş duvarlar ve bentler inşasıyla ilk, M.S. 1000 yılında başlamış.

Sonraki uzun yıllar boyunca, bu çiftçiler ve ticaret erbabı insanlar, durmaksızın tekrarlayan Gel-Git'lerle oluşan doğal setleri, yenilerini inşa ile genişletip yükselterek denizi daha da öteleyebilmişler. Zamanla bu bentlerin çevresinde yerleşim yerleri kurmaya başlamışlar.

Bugün, denizin 1990'lardaki çizgisini aşmaması ve toprakların suyun altında kalmaması için her yıl 12 milyon metreküp kumu küremek zorundalmış.

Orta Çağ'dan beri, su baskınlarına karşı suni duvarlarla korunmuş bir toprak parçasında toplum halinde yaşamı paylaşmak insanları, ister istemez, kolektif çalışmaya ve dayanışma içinde olmaya zorlamış; bu hal, "münferit çıkarlarla, toplum için iyi olan" arasında gelenekselleşmiş bir uzlaşma modelinin ortaya çıkmasına da yol açmış.

Münferit mücadelede başarı şansı bulunmadığından, ortamın tehditlerine/ tehlikelerine karşı kolektif mücadele; birbirlerine güvenme ihtiyacı içinde, ortak projelere katılımı herkes kendi payına düşeni ortaya koyma ve "herkes için iyi olan" çözümü bulmada işbirliği yapmayı alışkanlık haline getirmişler. Bu alışkanlık o milletin politik hayatına da yansımış. Çok partili demokratik bir sistemin uygulandığı Hollanda'da hiçbir zaman tek parti hükümeti olmamış! Hep koalisyon hükümetleriyle yönetile gelmiş bu ülkede **uzlaşma kültürü**, günlük hayatın her alanında kendisini hissettirmekte imiş. Yazar şöyle diyor;

"Çelişen çıkarların masaya taşınacağı ve aralarında bir şekilde uzlaşımın aranacağı bir komite teşkil etmeksizin karara bağlanmış önemli bir konu hemen hemen yok gibidir"!...

Karşılıklı güven, paylaşımcılık, dayanışmacı katılımcılık ve uzlaşi kültürü; güçlülere karşı direnme iradesi... Bütün bunların, **SÇK gelişmiş** bir toplumu tanımladığı çok apaçık.

Soru: Konuyu daha çok akademik boyutuyla anlat-tınız. Bunların günlük yaşantımızdaki yansıma-larına dair birkaç örnek sayabilir misiniz?

NS: Tabii. Bunlardan o kadar çok var ki! Kanıksandığı için varlıkları artık fark edilemez duruma gelmiştir. Sanayi İşletmelerinde sıkça rastlanan böyle durumları anlatmak için, **İşletme Körlüğü** tabiri kullanılır. Her gün gördüğünüz ve düzeltmediğiniz bir yanlışlığa giderek alışır ve göremez duruma gelirsiniz. Dışarıdan bakan birisi bu durumu derhal fark eder. Birçok sorunumuzla beraber yaşaya yaşaya artık onları sorun olarak görmeyiz.

"Herkes gibi biz de sorunlarımızı çözüyoruz; SÇK Yetmezliği de ne demek oluyor" diye itiraz edenler olabilir. Vereceğimiz örneklerle, "o zaman bu gerçekleri nasıl açıklayacağız" diye de sormuş olalım. Görünmezlik kabuğu bağlamış sorunlarımızdan bazıları:

- Her yıl, Kurtuluş Savaşında verdiğimiz Şehit sayısından daha fazla insanımızı Trafik Kazalarında yitiriyoruz ve bunu sorun olarak görmüyoruz;
- Trafikten aile içi geçimsizliklere kadar, sorunlarımızı çözmek adına şiddete başvuru ne kadar çok olay yaşanıyor toplumumuzda; hiç dikkat ediyor muyuz?
- Sorunlarımızı çözemediğimiz hallerde bir suçlu bulup; kabahati ona yükleyerek kendimizi temize çıkarıyoruz. Hem şikayette hem de suçlamada haklı duruma geçmeyi alışkanlık edinmişiz.
- "Herkes kurallara uymalı; uymayanlar cezalandırılmalı!" görüşünü savunan ama kendisini dışarıda tutan; "Herkes yapıyor ben de yapıyorum"; "başkaları yapmasın ben de yapmayayım" ayrıcalığını kendisine hak sayan insan tipine yabancı mısınız?

- Toplum ve Çevre'nin zararına da olsa, bireysel çıkarı peşinde koşmanın gerçekte, kendine ve geleceğine zarar vermek olduğunu gören insanımız pek mi çok?
- İnancı ile söz ve davranışları arasındaki tutarsızlıkları eksiklik olarak görmeyenler; O hallerini mazur göstermeye çalışanlarımız, hangi SÇA kullanıyorlardır dersiniz?...
- "Aklın, hile ile kullanımı demek olan" kurnazlığın, toplumumuzda hayli prim yapıyor olması karşısında; "akıllı davranma"nın ne demek olduğunu bilenleri nerede aramalı?
- Bağnazlığın/Fanatikliğın, düşünmeye, akli işletmeye mâni olduğunun; kavgayı körüklediğinden toplumsal barışı tehlikeye düşürdüğünün farkında mıyız?
- Hayatımızı tüketim ve futbol tutkusu yönlendiriyor. Tükettiklerimiz bizim ürettiklerimiz olmadığı gibi; futbolumuzu da kucak dolusu para döktüğümüz iskartaya çıkarılmış yabancı oyuncular oynuyor! Onca para dökülen futbolcuları ve teknik adamlarına rağmen Avrupa kupalarında nal toplayan takımlarımızda onlar üste para verilerek gönderilip yenileri alınırken; bu hovardalığın beceriksiz kulüp yöneticilerinden ne hikmetse kimse hesap sormuyor!
- Bir işin nasıl yapılacağına dair yeterli bilgi ve deneyim birikimi olmasa da, kendisini "Büyük Jüri Üyesi" koltuğuna oturtup yargılamada bulunma; "Doğru"larının, bildikleriyle sınırlı olduğunu bilmeden ahkâm kesme; başkasını deş-tirmeye çalışıp; kendisinin deş-tirme ihtiyacı

olmadığına inanma ve daha bir çok kısır SÇA ile hem bireysel; hem de toplumsal hayata yön verenlerin çoğunlukta olduğu bir ortam sorunsuz olabilir mi?

- k) SÇK Yetmezliği ile, yıllardır kronikleşmiş, trafik sorunu, eğitim sistemi sorunu, terör, Kürt Sorunu, laik-antilaik, İmam Hatip, Türban sorunları, siyaset kurumunun yolsuzluk şaibeleri, askerî darbeler, demokrasimiz ve hukuk sistemimizin eksikleri arasında çok yakın bir ilişki olduğu inkâr edilebilir mi?

Bütün bunların yaygın olarak yaşandığı bir toplumda Sorun Çözme Kabiliyeti Yetmezliği denen hastalık var demektir. İyileşmeye götüren yolda ilk adım, bu halin farkına varmak olmalıdır...

Soru: Toplumumuzun SÇK yetmezliğine yol açan, kök sorun çözümlemesi yapılmış mıdır?

NS: Şahsen böyle bir çözümleme çalışmasına katılmadım. Ancak, biraz siyaset tecrübesi edinmiş olmamdan da esinlenerek; konuya ilişkin kişisel tespitlerimden bahsedebilirim. Yukarıda Negatif Seçim İlkesinden ve Çığ Etkisi diye bir olgudan bahsettim. Doğal haliyle Çevre'de olumsuzluk yoktur; her şey, olumluluk temelinde dengeler üzerine

oturtulmuştur. Olumsuzluk, olumluluğun aşındırılması şeklinde başlıyor. Aşındırılmada baş rolde insan var!..

İnsan, refahını artıracak; varlığını teminat altına alacak her ne tür imkan bulursa onu tüketme eğilimli bir tabiata sahiptir; hem aktif; hem de pasif olarak istismara açıktır. Genel ifadesini kullanırsak sömürür ve sömürülür. Zamanımıza gelinceye kadar giderek artan sömürücülüğü, iktidar hırsı ile birleşince; dengeleri taşıyan olumlu değerleri iyice aşındırmıştır. Kendi yarattığı Siyaset Kurumunu, sorun çözücü olmaktan, sorun yaratana döndürmüştür. Sorun yaratan siyasetin uygulama alanı bulunduğu toplumlar arasında bizimkinin de bulunduğu inkâr edilemez...

Soru: Yani kök sorunumuz siyaset midir?

NS: Trafik kazalarının temelinde kural tanımazlığımızın yattığı ortadayken, suçu "trafik canavarı" adını verdiğimiz sanal bir varlığa yükleyerek kendimizi temize çıkardığımız gibi bir kurnazlığa sapmayacağım ve konumuzla ilgili suçu, insanın sorumluluğundan çıkarıp sanal bir kuruma yüklemeye kalkışmayacağım.

Siyasete, birey, toplum ve sistem açılarından ayrı ayrı bakmak lazım. Malûm, siyasetin malzemesi insandır. Onu da iki gruba ayırmak gerek. Bir siyaset yapanlar; yani siyaset sahnesinde rol alanlar; iki, onlara inanıp oy verenler.

Önce sisteme, nasıl işliyor ona bakalım.

Siyaset, toplumun refah ve mutluluğunu sağlayacak şekilde sorunlara akılcı çözümler getirmek iddiasıyla yapılır. Siyaset, meslek olmayıp; hizmet etmek ve başarmak tutkusuyla **başarmanın verdiği tatmini tatmak için yapılır**. Başarılı olan devam der; başarısız olan yerini taze güçlere bırakır. Gelişmiş ülkelerde genellikle görülen budur.

Bizde ise siyaset, esas itibarıyla genel başkanın kişiliği temelinde şekillenen, partiler eliyle yapılmaktadır. Yönetim kademelerinde görev alanlar da; o partiye oy verenler de genel başkanın doğrusunu da yanışını da sahiplenmeyi doğal saymakta; onu eleştirmekten uzak dururlar. Bir siyasi parti taraftarı olmak, bir anlamda, takım tutmak gibi bir davranış biçimidir. Bu yapı zamanla siyasetten beklentilerin karşılıklı

uzlaşısı ile "sen beni seç; beni seni seçeyim ve/ya ben sana oy verdim; sen de beni gör"e dönüşmüştür. Yani Sistem, **çıkarcı sağlama** temeline oturmuş; öyle işlemektedir.

Siyaset kurumuna yerleşen bu statüko, kendisini yenileyecek etkenlere karşı kararlı direnç gösterirken; dönemden döneme kişilerin değişmesine açık bir özellik kazanmıştır. Siyasi rekabet de, statükoyu bozmayıp besleyecek tarzda yapıldığından, taraftarların kutuplaşmasına göz yumulur. Toplum, "bizden olanlar-olmayanlar" kamplarına bölünür.

Sosyo-ekonomik hayata şekil veren siyaset kurumunun işleyişi bu olunca, toplumun nitelik dokusunu geliştirmesi beklenemez. Bunu geliştirecek kurumların yaşamasını; var olanların da o doğrultuda işlemesini beklemek gerçekçi olmaz.

Nitelik dokusu, olayları bilimsel gözle değerlendirmeyi ve ortak akla değer vermeyi önemseyen bir zihniyete işaret eder. Çıkarıcılığı, kurnazlığı ve istismarı akıllılık sayan bir anlayışın yaygın olduğu ve bu anlayışla siyaset yapılan toplumların nitelik dokusu yetmezliği ile malûl olması, o yüzden yadırganmamalı.

Sistemin nasıl işlediğine dair tesbitlerden sonra, bireylerimizin davranış kalıplarına dair de birkaç söz söylemek gerekirse, söze eğitimden başlamak icabeder.

Genel hatlarıyla bizdeki eğitim sistemi, meslek edindirmek, iş alanlarına o işin ehlini yetiştirmek amacıyla pek örtüşmediğinden; insanlar ne iş olsa yaparımca olarak hayata atılırlar. Siyaset yapanların, bunu genellikle bir geçim kaynağı; rant paylaşım aracı olarak görmeleri o yüzden yadırganmaz. Yakıştırma, ayıplama bağlamında söylenen "bal tutan parmağını yalar!" atasözünün mazeret gibi algılanması ve benimsetilmesi olması da ondan kaynaklanıyor olmalı...

Siyaset yapanlara inanıp oy veren geniş halk kesimlerini teşkil eden bireyler ise; siyaset erbabının söylediklerinin doğruluğunu yanlışlığını sorgulayarak değerlendirecek durumda değildir. Onlar kendi günlük geçim dertlerinin peşinde; siyaset yapanların vaatlerinin, yakın gelecekte kendisine ne getireceği ile ilgilidirler. İşini ve geleneksel değerlerini koruma gayretindedirler. Belirgin özellikleri ise, örgütlenmemiş olmalarıdır.

Siyaset kurumu şekillenmiş biçimi itibarıyla, yazılı ve sözlü medya ile de uzlaşma kanalları oluşturmuştur. Bu kesimin siyasi söylemleri duyurma şekli, kendi çıkarını kollama ekseninde olduğundan; oy verenlerin zihinlerinde siyasilere dair berrak bir görüş oluşmasına imkân yoktur. Onlar da kendilerine vaadedilene ve kendi değerlerini benimsemiş görünenlere yönelirler.

Bu süreç, onlarca yıldan beri böyle devam ettiğinden; oy veren kesimler, bu durumun değişmeyeceğine inanmış; siyaseti "kirlenme" ile eş tutarak "**siyasete bulaşma**" tabirini üretmiştir.

Bu öylesine yerleşmiş bir düzendir ki, Siyaseti olması gerektiği gibi yapma düşüncesinde olanlar, statükoyu tehlikeye düşürmeleri yüzünden o yapıda uzun ömürlü hayat hakkı bulamamakta; bir şekilde girebilenler ya pasifize edilmekte veya sistemin dışına itilmektedir. O yüzden onlar da siyasete hiç bulaşmazlar!

Bu manzaraya bakıldığında, toplumun günlük sorunlarına ve geleceğe dönük beklentilerine cevap verecek bir köklü sorun çözme faaliyetinin varlığına inanmak zordur. Birey ve toplum birbirinden ayrı düşünülemez olduğundan; böylesi bir ortamda yetişen bireylerin niteliklerinin nasıl olabileceğini kestirmek ise zor değildir.

Son noktada, tavuk-yumurta ikilemi ile karşı karşıya kaldığımız söylenebilir. Ancak, aşınma sürecinin "**aydın**" kesimin **üstün değerlerin savunucusu olma görevini savsaklaması** ile başlamış olması kuvvetle muhtemeldir. İyileşmenin başlayacağı nokta da yine orasıdır.

İstanbul, 21 Mart 2011

Dr. Müh. Necati Saygılı

saygilib@superonline.com